

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14251985>

«ОММАВИЙ МАДАНИЯТ»НИНГ САЛБИЙ ТАЪСИРИДАН ТАЛАБА-ЁШЛАРНИ ҲИМОЯЛАШ

Дилрабо Шодмоновна Худойкулова

Ренессанс таълим университети катта ўқитувчиси

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarni ommaviy madaniyatning salbiy ta'siridan himoyalash, talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda samarali metodlar, rivojlantiruvchi texnologiyalar asoslanadi, talabalarni "ommaviy madaniyat"ning salbiy ta'siridan himoyalashda mustaqil ta'limni tashkil etish metodikasi takomillashtiriladi hamda amaliy –metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: ommaviy madaniyat, oila va oliygoh hamkorligi, fidoyilik.

Маданият жамият ижтимоий ҳаётининг муҳим таркибий қисми, мустақил соҳаси ҳисобланади. Одатда жамият тараққиётини белгилашда ижтимоий маданиятнинг мавжуд даражаси ҳисобга олинади. Қолаверса, жамият ижтимоий маданиятини мавжуд даражаси эртанги ижтимоий ҳамда иқтисодий ривожланиш учун муҳим асос бўлиб хизмат қилади. Шу сабабли инсоният ўзи эришган маданиятни моддий ва маънавий тарзида гуруҳланган ҳолда қадрият сифатида эъзозлайди

Инсоният тараққиёти тажрибасининг кўрсатишича, миллий маданиятни у мансуб бўлган халқ, миллат ёки элат томонидан қадрият сифатида эъзозлансада, бироқ, уни ўзига тобеъ қилмоқчи бўлган миллат учун «ўткир қурол» саналади. Шу сабабли гегемонликка интилаётган халқ, энг аввало, ўзи тажовуз қилаётган миллатни ана шу ўткир қуролдан маҳрум этишни режалаштиради. Глобаллашув шароитида гегемонликни қўлга киритиш истагида бўлган миллат ахборот

«сунъий» маданий ғояларни ҳар қандай миллий маданиятни барбод этиш воситаси сифатида қабул қилиб, унга нисбатан маънавий таҳдидни уюштиради. Маънавий таҳдиднинг ижтимоий моҳиятини очиб берар экан биринчи президентимиз И.А.Каримов қуйидагиларни баён этган. «Маънавий таҳдид деганда, аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъий назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва инфор­мацион хуружларни назарда тутиш лозим»¹.

Айни ўринда, шунингдек, маънавий таҳдиднинг ижтимоий салбий оқибатлари ҳам кўрсатиб ўтилади «Маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланади ва охир-оқибатда жамиятни инқирозга олиб келиши мумкин»² Дарҳақиқат, «оммавий маданият»нинг дастлабки кўринишлари Ғарб мамлакатлари XVIII да намоён бўла бошлаган, бугунги кунда эса «оммавий маданият», «поп маданият» («популярная культура») иборасининг қисқартирилган кўриниши «субмаданият» лотинча («sub»-остида», «cultura» - маданият, рус тилида эса у «подкультура» тарзида ифодаланади, маъноси «маданият остидаги янада аниқроғи ичидаги маданият») демакдир) номлари билан юритилаётган ижтимоий ҳатти-ҳаракатлар таъсирида миллий маданият ва кадриятлар орқали улуғланиб келинган юксак инсоний ғоялар, маънавий-ахлоқий ҳамда эстетик меъёрларга нисбатан «янги­ча» салбий ёндашув кузатилмоқда.

Оммавий маданият-бу муайян жамиятда аҳолининг кенг қатлами ўртасида оммалашиб, маълум мавқеъга эга бўлиб бораётган маданият саналади. У маиший турмуш, кўнгилочар томошалар (спорт, мусиқа), оммавий ахборот воситалари ва бошқаларда яққол намоён бўлади. Оммавий маданият мазмунида аҳолининг

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият енгилмас куч-Т. Маънавият 2008 йил 13,14 бетлар

² Каримов И.А. Юксак маънавият енгилмас куч-Т. Маънавият 2008 12 бет

катта қисми ҳаётини ташкил этувчи кундалик воқеа-ҳодисалар, ҳаётий интилиш ва эҳтиёжлар акс этади. «Оммавий маданият» тушунчаси Франкфурт социология мактабининг вакиллари томонидан олиб бориладиган тадқиқотлар туфайли кенг оммалашди

«Оммавий маданият» саноатнинг ривожланиши билан боғлиқ равишда шаклланган ғайриоддий «маданият» кўриниши саналади. Табиий равишда омма маданияти юксак маънавий-ахлоқий ҳамда эстетик талаблардан ҳоли бўлиб, асосан, оғир турмуш ва меҳнат шароити, доимийлик касб этган моддий етишмовчилик, қашшоқлик ҳамда руҳий зўриқишлардан маълум вақтга бўлса-да ҳоли бўлиш, яъни кўнгил очишга ёрдам берарди. Қолаверса, «оммавий маданият» ҳақиқатдан ҳам ҳеч қандай маънавий-ахлоқий, эстетик қарашлар ва миллий-маданий қалриятларни тан олмайди, аксинча, у бир гуруҳ ижтимоий қатламнинг ғайриоддий «истак, эҳтиёжлари»ни намойиш қилиш, тарғиб этишга йўналтиради. Омма учун мўлжалланган маданиятда устувор ўрин эгаллаётган ғоялар-бу кўнгилхушлик, эркин муҳаббат, бир жинсли никоҳ, фахш, ижтимоий ва жисмоний зўравонлик, гиёҳвандлик, ташқи қиёфада вульгарликка эришиш, эркак ҳамда аёлларда қарама-қарши жинс вакиллари хусусиятлари, хусусан, биологик хусусиятларнинг акс этиришга интилиш, «трансфер», қотиллик, суицидни тарғиб қилиш кабилардан иборат бўлиб, у ўз-ўзидан шахсни тубанликка олиб боради

«Оммавий маданият» таъсирида улғайган шахс қиёфасида қуйидаги салбий иллатлар шаклланади. Ўзи мансуб бўлган миллат маданиятини тан олмаслик, уни инкор қилиш ва очикдан очик ҳурматсизлик билдириш, миллий ғурур, орномусдан моддий манфаатларни устун қўйиш, миллий ўзликни англай олмаслик, ахлоқсизлик қилиб бўлса-да, моддий фаровонликка, тўкин ҳаётга интилиш, ижтимоий муносабатлар жараёнида қашшоқ дунёқараш ва ахлоқсиз хулқ-атворга эгаликни намойиш қиш, тартибсиз ҳаёт кечириш, миллий маданиятни менсимаслик ва ҳакозолар.

Ёшларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашда тизимли, мажмуавий педагогик чора-тадбирларни ташкил этиш муҳим аҳамият касб этади. Бу борадаги тизимли тадбирларнинг ташкил этилишида олий таълим муассасаларнинг фаолияти ҳам алоҳида ўрин тутади. Олий таълим муассасаларида талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашнинг пухта асосланган дастур ҳамда меҳназимнинг ишлаб чиқилиши ана шу мақсадга йўналтирилган педагогик фаолиятнинг самарали, изчил ва узлуксиз ташкил этилишини таъминлайди.

Талабаларни «оммавий маданият» нинг салбий таъсиридан ҳимоялашнинг педагогик шарт шароитларини ўрганиш орқали илмий-методик тавсияларни ишлаб чиқиш лозим

1. Талабаларни «оммавий маданият» салбий таъсиридан ҳимоялашнинг педагогик омиллари ва уларнинг имкониятларини аниқлаш.

2. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашнинг ижтимоий-фалсафий ва психологик жиҳатларини ёритиш.

3. Талабаларни «оммавий маданият» нинг салбий таъсиридан ҳимоялаш тизими, андозаси ва механизмини ишлаб чиқиш.

4. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашнинг амалий-технологик асосларини ёритиш

5. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимояланганлик даражасини баҳоловчи мезонларни ишлаб чиқиш

6. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашда юқори самарадорликка эришишни таъминловчи илмий-методик тавсияларни ишлаб чиқиш.

7. Талабалар онгида «оммавий маданият»нинг миллий-этник маданият инқирозини таъминлашдаги роли, ижтимоий-салбий оқибатлари тўғрисидаги тушунчаларни шакллантириш.

8. Талабаларда «оммавий маданият»га нисбатан муросасиз муносабатни қарор топтириш технологиясини яратиш.

9. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашда ижтимоий фанлар, оила ҳамда ёшлар тарбиясига нисбатан миллий ёндошувни ўрнини очиб бериш

10. Талабаларни «оммавий маданият» салбий таъсиридан ҳимояланганлик даражасини баҳоловчи мезонлар ишлаб чиқиш

11. Талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашнинг амалий асослари ёритилиб, бу борада юқори самарадорликка эришишни кафолатловчи илмий-методик тавсиялар ишлаб чиқиш

Хулоса қилиб айтганда Талабалар онгида «оммавий маданият»нинг миллий-этник маданият инқирозини таъминлашдаги роли тўғрисидаги тушунчалар ҳосил қилиниб, унга нисбатан мурасасиз муносабатнинг шакллантирилишига эришилса, талабаларни «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялаш тизими яратилиб, пухта механизми асосланса талабалар онгида «оммавий маданият»нинг салбий таъсиридан ҳимоялашга эришилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Юксак маънавият енгилмас куч-Т. Маънавият 2008 12 бет
2. Абу Наср Фаробий Фозил одамлар шарҳи Тошкент 1993 йил
3. “Оммавий маданият маънавий таҳдид сифатида” Ўзбекистон республикаси қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги Тошкент Ирригация ва мелiorация ва ирригацияинститути. Тошкент 2017. Конференция тўплами